

SOCIAL WORK

Навчально-методичне забезпечення формування компетентностей майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми

О. Л. Протас

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Corresponding author. E-mail: O_C@ukr.net

Paper received 01.06.19; Accepted for publication 12.06.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-199VII33-25>

Анотація. У статті здійснено аналіз навчально-методичного забезпечення дисциплін, спрямованих на формування компетентностей майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми.

Ключові слова: навчальний план, навчальні програми, компетентнісний підхід, компетентність, компетентність у роботі з обдарованими дітьми.

Інтеграція нашої країни до європейського освітнього простору зумовлює модернізацію освітнього процесу, формування компетентності фахівців у професійній діяльності.

Проблеми компетентнісного підходу в освіті, формування компетентностей у вищих навчальних закладах висвітлюються у наукових працях: І. Богданової, В. Демченко, Н. Нічкало, О. Пометун, О. Овчарук, О. Савченко, Л. Хомич та ін.

Згідно «Національної рамки кваліфікацій», результатами якості професійної підготовки фахівців є формування професійної компетентності (знань, умінь, цінностей, досвіду та ін. якостей) [2].

Компетентність визначається як сукупність знань, умінь, навичок, досвіду, способів мислення, професійних, світоглядних і громадських якостей, морально-етичних цінностей, що визначає здатність особи успішно здійснювати професійну діяльність [1; 4].

Аналіз Державного галузевого стандарту вищої освіти з підготовки бакалаврів [3] зі спеціальності 231 «Соціальна робота» визначається сукупністю вимог до змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти. Серед компетентностей, якими має володіти випускник вищого навчального закладу зі спеціальності «Соціальна робота», ми виокремили ті, які відповідають завданням роботи з обдарованими дітьми.

Встановлено, що серед переліку компетентностей випускника освітнього ступеня «бакалавр», до загальних належать: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; здатність приймати обґрунтовані рішення; здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети; визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків. До спеціальних (фахові, предметні) компетентностей віднесено: здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи; здатність до співпраці у міжнародному середовищі; здатність застосовувати

сучасні експериментальні методи роботи з соціальними об'єктами; здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей; здатність до розробки та реалізації соціальних проектів і програм; здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад; здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері; здатність оцінювати результати та якість професійної діяльності у сфері соціальної роботи. Інтегральна компетентність передбачає: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів соціальної роботи і характеризується комплексністю та невідзначеністю умов [3].

Встановимо, як ці компетентності відображаються у змісті професійної освіти майбутніх соціальних працівників.

Виявлення стану професійної підготовки майбутнього соціального працівника до роботи з обдарованими дітьми у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» потребувало здійснення системного аналізу змісту професійної освіти майбутніх соціальних працівників. Так, у навчальному плані з підготовки бакалаврів спеціальності 231 «Соціальна робота» професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми передбачає вивчення таких навчальних дисциплін, які містять окремі теми за окресленим напрямом роботи: із циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки (вибіркова частина циклу) - Основи наукових досліджень; циклу фундаментальної та природничо-наукової підготовки (Загальна психологія, Загальна соціологія); циклу професійної та практичної підготовки (Історія соціальної роботи, Теорія соціальної роботи, Соціальна політика, Правові основи соціальної роботи, Методи соціальної роботи, Основи консультування); циклу дисциплін самостійного вибору навчального закладу (Вступ до спеціальності, Соціальна педагогіка, Основи соціалізації особистості, Етика соціальної роботи, Професійна майстерність соціального працівника, Соціальна психологія, Самоорганізація особистості, Основи міжо-

собистісного спілкування); циклу дисциплін вільного вибору студента (Соціальна робота у сфері дозвілля).

Проте, у навчальному плані відсутня навчальна дисципліна, безпосередньо спрямована на роботу з обдарованими дітьми.

Вивчення навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень» спрямована на формування у студентів знань теоретичних і практичних аспектів організації і проведення наукового дослідження, методів досліджень та передбачає формування умінь працювати з першоджерелами, проводити дослідження та оформляти результати. Ці знання і уміння розвиваються під час вивчення таких тем: «Основи наукових досліджень» передбачає вивчення таких тем: «Організація наукового дослідження», «Технологія проведення дослідження» та «Методи дослідження».

Навчальна програма дисципліни «Загальна психологія» містить теми, що сприяють формуванню знань пізнавальних психічних процесів, структури особистості, темпераменту, характеру, здібностей, емоційно-вольової сфер, психології міжособистісних стосунків та оволодіння навичками спілкування. Вивчення тем «Загальної соціології» сприяє формуванню знань про суспільство, соціальні інститути. Тема «Соціалізація особистості» дублює таку ж тему дисципліни «Основи соціалізації особистості».

Аналіз навчальної програми дисципліни «Історія соціальної роботи» засвідчив, що із передбачених тем лекційних занять, лише одна – «Система соціальної роботи в Новітній історії України» розглядає державні і недержавні організації соціальної роботи, які втілюють у життя державну політику, реалізують програми для розвитку, підтримки та допомоги молоді. Ця тема частково дублює зміст дисципліни «Соціальна політика», а також частково у навчальній дисципліні «Методи соціальної роботи» («Партнерство соціальних служб і громадських організацій»). У навчальній дисципліні «Теорія соціальної роботи» тема «Соціальна робота як галузь науки» розкриває теоретико-методичний та прикладний аспекти системи соціальної роботи, що на прикладному рівні передбачає регулювання міжособистісних та групових відносин, соціальний захист та допомогу особам, у тому числі і молоді, консультування, розвивальну роботу та ін. напрями. У змісті дисципліни «Соціальна політика» простежуються такі теми лекційних занять: «Вплив молодіжної інфраструктури в реалізації соціально-молодіжної політики», «Здійснення соціально-молодіжної політики в Україні», «Соціальні проблеми культурного та духовного розвитку молоді», що дає змогу формувати знання: організаційно-виконавчих органів та організацій, закладів і установ, функції яких спрямовані на забезпечення потреб обдарованої молоді, їх соціалізації (серед яких: заклади за місцем проживання, позашкільні заклади, установи та заклади з організації дозвілля); правових, організаційних гарантій для самореалізації особистості й розвитку молодіжних об'єднань та ініціатив; реалізації державної молодіжної політики в напрямку: підтримки творчих ініціатив молоді; обміну досвідом та участь у реалізації міжнародних програм та проектів з питань молоді. Однак, практичні заняття закріплюють лекційний матеріал, відсутня спрямованість на розвиток

умінь проявляти молодіжні ініціативи, брати участь у молодіжних об'єднаннях, створювати та реалізовувати проекти, взаємодіяти з представниками різних професійних груп та громад. У навчальній дисципліні «Правові основи соціальної роботи» розглядається тема «Нормативно-правове регулювання соціального захисту дітей та молоді в Україні», яка висвітлює законодавче забезпечення захисту прав та інтересів особистості. Навчальна програма дисципліни «Методи соціальної роботи» одним із завдань ставить - здійснювати соціальну роботу у системі освіти і культури та вивчає соціологічні, психологічні інноваційні методи та технології соціальної роботи. А тема «Партнерство соціальних служб і громадських організацій» дублює таку ж тему у навчальній дисципліні «Історія соціальної роботи», де подається характеристика третього сектору у соціальній структурі суспільства, розглядається діяльність громадських організацій і об'єднань. В результаті аналізу навчального курсу «Основи консультування», виявлено теми: «Професійні вимоги до особистості консультанта», яка висвітлює питання вимог до консультанта та етики його поведінки, та «Організація і методика консультування», що розглядає вимоги до проведення консультативної бесіди, стадій консультування.

У змісті дисципліни «Вступ до спеціальності» вивчаються теми: «Соціальне виховання», «Нормативно-правова база соціальної роботи» (дублює тему курсу «Правові основи соціальної роботи»), «Зміст і напрями роботи соціального педагога», «Модель професіограми фахівця соціальної роботи», які формують знання предметної області та розуміння професійної діяльності. Практичні заняття дисципліни спрямовані на закріплення теоретичного матеріалу. Зміст навчальної дисципліни «Основи соціалізації особистості» дає змогу формувати знання складових, факторів та механізмів, етапів, моделей соціалізації. Більшість тем практичних занять, спрямовані на закріплення лекційних. Навчальна програма дисципліни «Професійна майстерність соціального працівника» розглядає тему «Компетентність фахівця соціальної сфери», спрямовану на вивчення структури професійної компетентності, що сприяє формуванню знань ключових професійних компетентностей фахівця. Аналіз програми дисципліни «Самоорганізація особистості» містить тему «Свобода життєвого вибору – важлива складова самовиховання і самоформування особистості», яка розглядає питання становлення особистості та її соціального розвитку, самореалізації та самоактуалізації. Зміст навчальної дисципліни «Основи міжособистісного спілкування» дає змогу формувати комунікативну компетентність соціального працівника. А у змісті дисципліни «Етика соціальної роботи» розглядається тема «Професійно-особисті якості соціального працівника», яка також розкрита у програмі дисципліни «Професійна майстерність соціального працівника». Навчальна програма дисципліни «Соціальна психологія» містить теми, що вивчають соціально-психологічні підходи до вивчення особистості та соціально психологічні характеристики спілкування, що дублюють теми «Загальної психології» та вивчаються теми, що стосуються соціальної психології груп та між групової взаємодії. У навчальному ку-

рсі: «Соціальна робота у сферах дозвілля» розглядаються позашкільні заклади організації дозвілля, серед яких – і клуби за уподобаннями та інтересами; форми організації дозвілля, особливості організації та методика дозвіллевої діяльності.

Аналіз навчальної програми дисципліни «Соціальна педагогіка» містить теми: «Професійний портрет соціального педагога», «Методика і технологія соціально-педагогічної діяльності», «Соціалізація особистості», «Особистість дитини. Розвиток дитини в соціумі», «Обдарованість як соціально-педагогічна проблема», «Соціально-педагогічна робота з молоддю», Особливості соціально-педагогічної діяльності в загальноосвітніх закладах», «Соціально-педагогічна робота за місцем проживання», «Педагогічна майстерність і творчість соціального педагога».

Отож, у навчальному курсі «Соціальна педагогіка» вивчається вісім тем, які містять окремі питання, що стосуються роботи з обдарованими дітьми, а саме: поняття обдарованості, її видів, особливості обдарованих дітей, методів роботи соціального педагога з обдарованими дітьми. Відсутні у змісті навчальної дисципліни питання, які розглядають діагностику обдарованості дітей, створення умов для її розвитку, організації розвивального освітнього середовища; надання консультацій вчителям та іншим фахівцям з метою задоволення пізнавальних потреб дітей та врахування їх особливостей у навчанні за індивідуальними планами та програмами, координація їх діяльності;

проектування перспектив розвитку обдарованих дітей, надання індивідуальних рекомендацій та карт просування; співпраця з іншими фахівцями та організаціями з метою підтримки та розвитку здібностей і талантів дітей. Отже, відсутні теми, спрямовані на розвиток таких компетенцій, як: здатність до аналізу процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості; здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, та інших особливостей; уміння розробляти та реалізовувати соціальні проекти і програми; здатність взаємодіяти з представниками різних професійних груп та громад; уміння генерувати нові ідеї та креативність у професійній сфері.

Отже, здійснений аналіз змісту навчального плану, навчальних і робочих програм дисциплін підготовки бакалавра спеціальності 231 «Соціальна робота» засвідчив, що теми курсів тільки частково висвітлюють питання роботи з обдарованими дітьми, багато із них дублюються в інших дисциплінах. Більшість тем практичних занять повторюють лекційний матеріал, недостатньо уваги приділяється практичній діяльності. Усе це вказує на необхідність оновлення змісту навчальних курсів.

Отже, в основі професійної підготовки студентів майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми має бути покладений компетентнісний підхід та забезпечення для цього відповідних умов у закладах вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження національної рамки кваліфікації» № 1341 від 23 листопада 2011 р. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12>
3. Стандарт вищої освіти: за спеціальністю 231 «Соціальна робота» галузі знань 23 «Соціальна робота» перший (бакалаврський) рівень вищої освіти. Київ. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-sotsialna-robita-bakalavr.pdf>
4. Теоретико-методичні засади формування загально педагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти: монографія / Акімова О., Галузяк В. [та ін.] / Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. 388 с.

REFERENCES

1. Law of Ukraine On Higher Education from the 1st of July 2014, # 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. CMU Resolution dated November 23, 2011, #1341 “On approval of National Qualification Framework”. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12>
3. Higher education Standard in specialty 231 “Social work” branch of knowledge 23 “Social work” first bachelor’s degree of higher education, Kyiv, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-sotsialna-robita-bakalavr.pdf>
4. Theoretically methodological basis of general pedagogical competence formation of contemporary teacher in the context of European Higher Education Area development: monograph/ O. Akimova., V. Haluziak and others/ Vinnytsia: LLC “Nilan-LTD”, 2017, 388 p.

Educational and methodological provision the formation of the competence for work with gifted children of future social workers

O. Protas

Abstract. The article analyzes educational and methodological provision of disciplines, aimed on formation of competence for work with gifted children of future social workers.

Keywords: *curricula, programs, competence approach, competence in working with gifted children.*